

זכיה לגר קטן

גדי קליין

- א. פתיחה
- ב. מהלך הגמרא
- ג. חלק א - הבאת גר קטן
- ד. שתי שיטות בדעת רש"י - הרשב"א והריטב"א
- ה. דעות שאר הראשונים
- ו. סיכום השיטות בחלק א
- ז. חלק ב - זכית הגרות
- ח. סיכום השיטות בחלק ב
- ט. שיטת רש"י
- י. פסיקת הבית יוסף

א. פתיחה

במאמר זה אסקור את סוגית זכית הגרות לקטן שבגמרא בכתובות (יא ע"א), ואת פירושי הראשונים לסוגיא ודעותיהם בנושא.

נושא גרות לקטן מתחלק לשלושה חלקים עיקריים:

א. ההבאה לגיור.

ב. זכית הגרות (או גופו של גיור).

ג. מחאה.

במאמר זה נעסוק בשני החלקים הראשונים של הסוגיא.

ב. מהלך הגמרא

הגמרא בכתובות (יא ע"א) פותחת במימרא של רב הונא: "גר קטן מטבילין אותו על דעת בי"ד". מכאן משתמעם לגמרא שני עניינים:

(1) "קמ"ל דזכות הוא לו". כלומר, מתוך כך שמטבילין אותו על דעת בי"ד מוכח שזו זכות לקטן, שאילולא כן לא היו מגיירין אותו (בניגוד לעבד או לגוי מבוגר שזו אינה זכות בשבילם, לגוי קטן שלא טעם טעם חטא, זו זכות להיות יהודי).

(2) זכין לאדם שלא בפניו" - מותר לזכות לו (לגיירו) שלא בפניו.

בהמשך, הגמרא מנסה להביא לדבר רב הונא ראייה מהמשנה המדברת בין השאר על גיורת שנתגיירה בעודה קטנה, אולם דוחה זאת בטענה שאפשר והמשנה מדברת במקרה שנתגיירו ביחד עם אביהן.

החלק המרכזי בגמרא הינם דברי רב הונא "גר קטן מטבילין אותו על דעת בי"ד", הגוררים מספר שאלות מתבקשות בכוונת רב הונא:

מהו השוני בין גיור מדעת לגיור שלא מדעת? באילו מקרים ניתן, או צריך לגייר על דעת בי"ד? כיצד נתן לגייר ילד קטן שלא על דעתו? מתוקף מה שואב בי"ד את סמכותו ומהו "על דעת בי"ד"? האם לגיור כזה יהיה תוקף כשל כל גיור של אדם מדעתו? מה חידשה הגמרא בהעמדתה המחודשת את המשנה: "בגר שנתגיירו בניו וכנותיו עמו", ומה יתסה לדברי רב הונא?

לראשונים תשובות שונות לשאלות הנ"ל.

ג. חלק א - הבאת גר קטן

בחלק זה של המאמר נעסוק באיזה מקרה אומר רב הונא "מטבילין על דעת בי"ד". רב הונא, כאמור, השתמש במשפט אחד: "גר קטן - מטבילין אותו על דעת בי"ד". לחלק ניכר של ראשונים נשאלה השאלה: "גר קטן - היכי דמי?".

רש"י בד"ה על דעת בי"ד (על דברי רב הונא) פותח במשפט הנשמע כמו סיפור: "אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר". דבריו של רש"י מעוררים מספר שאלות: האם רש"י התכוון להגביל את רב הונא למקרה אותו ציין? ואם כוונתו היא להכליל בדבריו מקרים נוספים, על אילו מקרים התכוון רש"י להשליך בדבריו?

בכלל דבריו נראים מנותקים מעט מהגמרא, שכן רב הונא לא דיבר על אב או אם שהביאוהו ואף המשנה באוקימתא לא דיברה על אם. אם כן, נראה שרש"י במקרה שהביא לנו התכוון להשמיע לנו דבר מרכזי בענין הבאת גר קטן לגרות.

ד. שתי שיטות ברעית רש"י - הרשב"א והריטב"א

הרשב"א בהסברו את דברי רש"י מתמקד במלים "ואמו הביאתו", ומסביר:

פרש"י ז"ל שהביאתו אמו, ולא למימרא דבלאו הכי לא מטבילין ליה, אלא לומר דאין בי"ד מחזרין למול ולטבול את העובדי כוכבים קטנים מעצמם... ודחינן בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו לא שיהיה חילוק בדבר זה בין אב ואם...

לפי דברי הרשב"א, רש"י בא לתת לנו בדבריו עצה אגב אורחא, הדרכה שאין מחזרין אחר קטני עכו"ם, אלא יש ענין לגייר דוקא את אלו המובאים ע"י אמם או אביהם. כאשר הגר מובא ע"י אב או אם מדובר בגיור מתוך קישור חזק הרבה יותר ליהדות. אם היינו מחפשים גויים קטנים ע"מ להביאם לגרות, היתה זו סתירה לתפיסה הנכונה של הגרות.

ואעפ"כ, לפי הרשב"א, דבריו של רש"י נשארים בגדר הדרכה, ולכן הבאת הגר אינה לעיכובא, וכדיעבד נגייר אפילו גר שמצאנו אותו, ואפילו בניגוד לרצונו: ("ולאו למימרא דבלאו הכי לא מטבילין ליה...") ובמהדיר בהוצאת הרב קוק: "משמע מדברי רבינו שאם בי"ד גייר קטן שלא מרצונו גיורו וכו'".

הרשב"א בפירושו אינו עושה חילוק בין אביו לאמו, אף כאשר נתגיירו הוריו ביחד איתו, אלא החידוש בדברי רב הונא הוא בהתייחסות ל"הביאוהו" - הבאת הגר ע"י מישהו. בשונה מההעמדה השניה במשנה המדגישה את חשיבות ה"עמו" בגיור - ההתגירות ביחד עם הגר.

הראב"ה בפירושו לדברי רב הונא מסביר שהמקרה עליו דיבר רב הונא הוא כאשר בא מדעתו בלבד, וכל מציאות של "הביאוהו" אינה מספיקה ע"מ לגייר גר קטן. כלומר, הראב"ה, בניגוד לרש"י, רואה ברצונו של הגר קטן דבר הכרחי לגיור ואם מביאים אותו ולא בא מדעתו ומרצונו אין זה נחשב שקבל עליו גיור.

לעומתו, רש"י בפירוש הרשב"א מדגיש את חשיבות ענין ההבאה, שיש בהבאה של האם או האב גילוי מסוים של רצון, ואפילו הכי הבאה זו אינה לעיכובא, מפני שההבאה אינה שייכת לגוף הגיור אלא רק עוזרת לנו בהחלטה את מי לגייר, ואם בדיעבד מביאים אותו בי"ד, יכולים במקרה זה לגיירו.

לעומת הרשב"א, הריטב"א נותן לדברי רש"י משמעות שונה, בעלת יתר משנה תוקף.

הריטב"א מפרש את רש"י:

פרש"י כל שהביא אותו אביו ואמו לבי"ד לגיירו אע"פ שלא נתגיירו הם, אע"פ שהוא אין בו דעת כלל, מטבילין אותו על דעת בי"ד וכ"ש שיש לו ובא מעצמו, ולאפוקי כל מי שאין בו דעת ואין אביו ואמו מביאו לכך, שאין מטבילין אותו עכ"ל.

בדומה לרשב"א, הריטב"א אינו מחלק בין אב ואם לענין ההבאה, ומסביר את מחלוקת רב הונא והמשנה לגבי "הביאו" ו"עמו". אולם הריטב"א ניגש לדברי רש"י לא בתור עצה טובה או הדרכה אלא בתור הלכה ברורה את מי ניתן לגייר ואת מי לא.

הרשב"א בפירושו בחר להתמקד במילות רש"י: "ואמו הביאתו להתגייר", לעומתו הריטב"א ממש גרס אחרת בדברי רש"י ומחזיר את אביו ("שהביאו אותו אביו ואמו"), וזאת מתוך שלדבריו אין מדובר בהדרכה, מאחר ואין הבדל בין אב לאם לענין הבאה, וממילא אין ענין להדגיש את הבאת האם.

א"כ, לשיטת הריטב"א גר קטן שהביאוהו אביו או אמו נתן לגיירו, לעומת גר קטן שמצאוהו או הביאוהו אחרים שאז א"א לגיירו אפילו בדיעבד (נפ"מ לשיטתו לעומת הרשב"א), והמקרה הטוב ביותר לגיור הינו גר קטן שבא בעצמו מדעתו (כדעת הראבי"ה).

הריטב"א סובר שיש סדר מעכב ביכולת לגייר גר קטן מפני שההבאה הנה חלק מהותי מהגיור עצמו ולא רק שלב בו מחליטים האם לגייר. בשלב ההבאה בי"ד מבחינים בגילוי רצון מצד הגר להעשות ישראל.

לפי הריטב"א קבלת הגר קטן לגיור תלויה בגילוי רצונו לכן גר קטן שיבוא מעצמו ויגלה בעצמו את רצונו להתגייר יהיה מקרה אידאלי עבור בי"ד, שכן אז הוא מגלה את הרצון הטבעי האמיתי שלו.

אולם במקרה שהגר קטן לא עשה זאת, הבאת הגר קטן ע"י אמו או אביו הנה דבר הכרחי, משום שרק הם יכולים לגלות את הרצון הטבעי שלו מתוך כך שהם מביאים אותו ובי"ד משתמשים ברצון על מנת לקבל אותו וכך מתגייר הגר הקטן "על דעת בי"ד".

ה. דעות שאר הראשונים

בניגוד לדעות שלעיל המייחסים חשיבות להבאה (ע"פ דברי רש"י) ישנם פוסקים אשר לא מייחסים משקל לענין הבאה ע"י ההורים:

את דברי רב הונא מפרש התוס' רי"ד: "פירוש אע"פ שאין לו אב, וכגון כתינוק שנמצא מושלך באשפה".

התוס' רי"ד מסביר את דברי רב הונא כך שהוא לא מייחס משמעות בכלל להבאה ע"י מישהו ועל כן אפשר לגייר גר קטן בלי שמישהו מביאו, כגון שמצאוהו באשפה, אפילו לכתחילה.

מדברי התוס' רי"ד ניכר כי אין לתהליך ההבאה של הגר נפ"מ לענין הגיור עצמו, וכל כוונת רב הונא היא להגיד לנו כי היכולת נתונה ביד חכמים לא רק לענין הגרות אלא גם לענין הבאת הקטן לגרות. בי"ד לא מגבירים את גילוי הרצון של הקטן (כסברת הריטב"א), אלא אינם זקוקים לרצון הואיל והם בעצמם זוכים לגר הקטן.

פירוש דומה לפירוש הרשב"א מביא הר"ן על הרי"ף בפירושו את דברי רב הונא: "ולענין הלכה קי"ל כרב הונא דאמר גר קטן... על דעת בי"ד ולא שיהו בי"ד מצווים לחזור ולמול את העכו"ם מעצמם אלא שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו או שעשו כן בי"ד מעצמם מהני...".

לדברי הר"ן, כמו הרשב"א, מדובר באותה הדרכה לא לחזור אחר קטני עכו"ם, ומשמעות הביטוי "על דעת בי"ד" היא - דוקא אותו גר שבי"ד יחליטו ויסכימו לגייר, ולא שנצטוו בי"ד לגייר כל מי שנזדמן להם. ומכך שרש"י מדבר על אמו של הגוי משתמעת אותה ההוראה שלא לחזור.

בניגוד לשיטת הר"ן והרשב"א, הראב"ה אותו הזכרנו לעיל, גורס כי אף כשאביו או אמו מביאים את הגר הקטן, אין זה מספיק בשביל להראות את רצונו עד שיבוא מעצמו, ובכך יגלה את רצונו בגיור.

ולענין גיור בעל כורחו מביא המרדכי את דברי הראב"ה: "...מצאתי כתוב בשם הראב"ה דאיירי כגון שאמר גיירוני וקמ"ל דאף שאין לו דעת שומעין לו דזכות הוא לו, אבל אם אינו רוצה אינו גר... כדאמרינן בתר הכי אם רוצים יכולים למחות וא"כ נגייר כל בניהם הקטנים...". כנגד המרדכי עומדים הר"ן והרשב"א שלשיטתם, אפילו כשאינו רוצה להתגייר, בדיעבד מגיירים אותו בעל כרחו.

ו. סיכום השיטות בחלק א

נמצאנו למדים ארבע שיטות:

"גר קטן מטבילים אותו על דעת בי"ד..." - היכי דמי? תוס' רי"ד: אפילו מצאוהו באשפה. רש"י: שהביאתו אמו - לרשב"א: לכתחילה, לריטב"א: לעיכובא. ראבי"ה: אם בא מעצמו.

ז. חלק ב - זכית הגרות

בחלק הקודם עסקנו בשאלה איזה גר קטן בי"ד אמורים לגייר ואיזה לא, בחלק הזה נעסוק בשאלה - מאיזה תוקף גיירים גר קטן ומהן ההשלכות הינובעות מגרות זו?

כאשר בא גר מבוגר לבי"ד ע"מ להתגייר, עיקר השאלה הינה מצד בי"ד האם יש ענין לגיירו, ושאלה זו נשאלת בנפרד לגבי כל גר וגר, האם הוא מתאים לגיור והאם יקבל עליו עול מצוות. אולם מצד הגר אין ספק שאפשר לגיירו, וזאת משום שבכך שהגוי בא להתגייר הוא מראה שנח לו במעשה הגרות והדבר נחשב בעיניו כזכות. גר קטן, למרות שעדין לא טעם טעם חטא והדבר בעיניו כזכות, קיים חסרון אשר מקשה על בי"ד את תהליך הגיור, אותו חסרון הינו החסרון בדעת.

כל אדם מתחת לגיל בגרות הינו מחוסר דעת - כלומר לא קיימת בו התכונה להבדיל בין טוב ורע עבורו בענין שיש לו השלכות עתידיות על מעשהו.

החסרון בדעת גורם לכך שהגר הקטן לא יוכל לקבל על עצמו את מעשה הגרות, שכן אין הוא יכול לזכות בעצמו, שאין הוא יודע מה היא זכות עבורו מתוך חסרון הדעת, ולכן לא יכול לגלות דעתו שנח לו במעשה הגרות ולזכות בגרות, ולכן יצטרכו בי"ד לזכות בעבורו (או לזכות לו, לחלק מהשיטות), ולהחיל את הגרות ע"י שליחות ולבצע "זכיה מדין שליחות" כדברי התוס' ד"ה "מטבילין".

זכיה ע"י שליחות לגר קטן מעוררת שתי קושיות (עיין תוס' ד"ה מטבילין):

אין שליחות לקטן וא"כ כיצד אפשר לזכות לקטן ע"י שליחות?

אין שליחות לגוי וא"כ כיצד אפשר לזכות לגוי קטן בשליחות?

(שתי העובדות הנ"ל נובעות מעצם העובדה שגם לגוי, וגם לקטן, אין את היכולת הרוחנית לקחת מתוכם את הכח להעביר שליחות לאדם שני. קטן, מכיוון שעדין לא הגיע לבשלות הרוחנית הנדרשת לעשיית שליח, והגוי, שאין בו את הכח כלל, שנמשל בענין זה לבהמה בה-מה, אין דבר היוצא חוץ לגופה, הכל מצוי בה).

אם כן נשאלת השאלה מהי אותה זכיה שמזכין לגר, וכיצד?

לפנינו ארבע שיטות שונות באופן שמטבילין גר קטן על דעת בי"ד. בכל שיטה ושיטה, משתנה רמת המעורבות של בי"ד בגיור.

שיטת התוס' בסנהדרין (סח ע"ב) - "זכיה בגופו"

ונראה דזכיה דגרות לא דמי לשאר זכויות דמה שבי"ד מטבילין אותו אינן זוכין בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה.

תוס בד"ה "קטן" מסביר כי הזכיה אינה נעשית ע"י בי"ד "במקומו" אלא הוא עושה את מעשה הזכיה, אע"פ שלא גילה דעתו שנוח לו. ואם כך, כיצד תתכן זכיה שלא מדעתו? - זכיה מצד גופו, "שנכנס תחת כנפי השכינה", ומעתה יקשה - אם מעשה זה נעשה ע"י הגר, מה תפקידו של בי"ד בזכיה? ממשיך התוס':

והא דפריך בכתובות... מהו דתימא עכו"ם בהפקירא ניחא ליה היינו משום שאי היתה חובתו לא היה לבי"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה, ואפילו בתינוק דלאו בר דעת...

בי"ד אינם זוכין בעבורו אלא רק מתמצעים בעבורו, ע"מ לאפשר לו להחיל את הגרות על גופו. להבדיל מזכויות אחרות שבו דעת המזוכה תמיד נחשבת ומעכבת, במקרה זה הוא בעצם זוכה בעצמו מצד גופו ולא מצד שכלו, ומצד גוף הגר הקטן, זוהי זכות להכנס תחת כנפי השכינה, בניגוד לגוף של גוי שטעם טעם איסורא. הצד השכלי שבגר המבדיל בין זכות לנטל, אינו קיים, עד אשר יתבגר ויגיע לגיל שבו יחליט האם ברצונו לקבל גם את קבלת המצוות.

ע"פ התוס' בסנהדרין אין כמעט מעורבות של בי"ד בתהליך עצמו, אלא בהבאה (בה עסקנו בחלק הראשון), ויתכן וע"פ פירושו המחאה המובאת בהמשך הסוגיא משיגדיל, משמעה מכאן ולהבא.

ע"מ לחזק את סברתו מביא התוס' ראיות לזכיה מצד הגוף:

וגם מצינו שאבותינו נכנסו לברית מילה וטבילה והרצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה.

1 מעתה יקשה מדוע מהני מחילה. בשלמא לשיטות הסוברות (כפי שנפרש בהמשך) שבי"ד מעורב בחלות הגיור, הקטן מגלה דעתו שלא ניחא ליה מחלות הגיור, אלא לשיטת התוס' הנ"ל, כיצד ימחה על דבר שזכה בגופו. את שאלה זו מתרץ התוס', שגרות דקטן אינה אלא גרות גופנית, והחלק הרוחני עומד במבחן לכשיגדיל, ואז מגלה דעתו על הגרות הרוחנית, והמחיה היא בעצם מכאן ולהבא.

ולסיום, מסביר התוס' את משמעת סוג הזכיה הזאת לגיל המחיה:

והא דאמרינן בכתובות: הגדילו יכולים למחות, הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו, שוב אין יכולים למחות דמועיל להם מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסרים אלא קבלת מצוות ומתוך שגדלו ולא מיחו - היינו קבלה.

הזכיה שנעשתה לגר בקטנותו נעשתה בגופו, ללא התחשבות בקבלת עול מצוות מצידו באותו זמן. אולם כשגדל הגר, מותנית המשך גרותו ברצונו לקבל עול מצוות ועל כן אם מיחה, גילה דעתו שמכאן ולהבא אינו יהודי, אולם עברו כיהודי אינו מותנה בהחלטה זאת, וכל אותו זמן נחשב בעינינו כיהודי, גם אם מיחה.

שיטת התוס' בכתובות - "זכיה מדין שליחות"

לעומת התוס' בסנהדרין, המסביר את הזכיה לא כזכית בי"ד עבור הקטן, מעמיד התוס' אצלנו בד"ה 'מטבילין' את הזכיה כדבר ממשי, הנעשה ע"י בי"ד המזכים לו. הזיכוי עבור הגר נעשה גם בדעתו, ולכן יצטרכו בי"ד לזכות לו מדין שליחות. בתוס' שני שלבים בהסבר שליחות זו: בתחילה, כשליחות דרבנן, ולאחר מכן כשליחות דאורייתא. כאמור לעיל, קיימים שני קשיים מרכזיים בזכיה מדין שליחות לקטן. עם קשיים אלו מתמודד התוס':

אין שליחות לקטן - מכיון שאתי לכלל שליחות (שכח השליחות נמצא בו, רק הוא מעוכב מחמת הגיל), ועתיד להגיע לידי שליחות, שליחות דרבנן יש לו, ובי"ד מגייר אותו מתוקף שליחות דרבנן לקטן, שזוהי שליחות בעל תוקף פחות הינובעת מתקנת חכמים.

אין שליחות לגוי - בתוס' ישנן שתי אפשרויות:

1. כיון שבהנך זכיה נעשה ישראל נחשב כישראל קטן לענין שליחות, וממילא גם אתי לידי שליחות, ועל כרחו שליחות דרבנן יש לו.

2. "גרותו וידו באין כאחד" - מכיון שבאותה זכיה נעשה ישראל גמור נחשב גם כישראל קטן לענין זכיה (דבר זה נובע מהסגולה הנסתרת שהיתה בו שהביאה אותו להתגייר).

תירוצים אלו מסבירים את השליחות של בי"ד מדין שליחות דרבנן, אולם על העמדה זו של הגיור מתעוררת שאלה, שכן לפיה גר מרבנן מותר בבת ישראל ולקדש בת ישראל קידושין דאורייתא.

בהתחלה מנסה תוס' להסביר שיש כוח ביד חכמים לעקור דבר שהוא ב"קום עשה" מדאורייתא.

אולם מכיוון שמסוגייתנו משמע שגרות קטן הינה לכתחילה, ויש לה תוקף של גרות דאורייתא, מעדיף התוס' להסביר כי מדובר בזכיה דאורייתא:

ניחא דמצי למימר דאית ליה זכיה מן התורה ועכו"ם קטן שבא להתגייר חשבינן ליה כישראל קטן ואע"ג דזכיה מדין שליחות, ואין לו שליחות מן התורה הני מילי בדבר שיש בו קצת חובה כגון להפריש תרומתו, דשמא היה רוצה לפוטרה בחיטה אחת, או שמא היה רוצה להעדיף. אבל הכא, שזכות גמור הוא לו, יש לו שליחות.

בניגוד לדעה הקודמת, הגורסת כי הזיכוי נעשה בגופו של הקטן, תוס' ד"ה "מטבילין" סובר כי הזיכוי נעשה אף בדעתו של הילד. אולם כאן עולה השאלה אותה שאלנו בתחילת הפרק והיא: הרי מדאורייתא אין זכין לקטן ע"י שליחות, שהרי אין הוא יכול לקבל את אותו זיכוי שלא בפניו מכיון שאינו בר דעת, ועל כן אינו יכול להבין את מהות הזיכוי (לדוגמא: אם אדם מזכה לקטן שור מועד, האם זו זכות בשבילו? - לדעתו של הקטן זוהי זכות גמורה, שיש לו שור בחצר, אבל זה רק מכיוון שלקטן עדין אין דעת, שכן אם היתה בו דעת, היה מבין את משמעות הדבר, הגוררת סכנות רבות).

אלא מחדש לנו התוס' שבמצב של זיכוי גמור, כגון גיור שהוא זכות גמורה לקטן לכולי עלמא (בניגוד לגרות גוי בוגר, שטעם טעם איסורא) גם לגופו וגם לנפשו של הגר, אין לנו בעיה של חסרון דעת, שנסתפק האם אפשר לזכות בשבילו או לא מתוך כך שהזכות היא בספק, מכיון שאנו בטוחים שהגרות הנה זכות גמורה, גם מצד דעתו של הקטן.

א"כ, כאשר יגיע הגר לגיל של מחאה, לא בלבד שיגלה דעתו על העתיד, אלא יגלה דעתו גם על העבר, האם מעוניין בגרותו השכלית והגופנית שקיבל בעל כרחו.

שיטת הריטב"א - "זכיה לא מדין שליחות"

לשאלת הזכיה לגר קטן ניגש הריטב"א בצורה שונה:

פירוש, וההיא אפילו בקטן היא ואפילו מדאורייתא, דזכיה לאו מדין שליחות הוא, שאין שליחות לקטן וכדאמרינן בפ"ב דקדושין: מנין שזכין לאדם מן התורה? דכתיב: 'נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ...'.
 ...

הריטב"א, בניגוד לתוס' שראינו, אינו ניגש לשאלת הזכיה מדין שליחות של ב"ד, שלפיו ב"ד אינם זוכים בשבילו, אלא זכין לו את כל הגיור ועל ידיהם הופך לגר של ממש. שלא כמו התוס' בסנהדרין אותו הזכרנו לעיל, הסובר שב"ד מתמצעים עבור קבלת הגרות של הקטן, ואינם יכולים מצדם להחיל את כל הגרות, שחוסר דעתו של הקטן מפריעה להם, הריטב"א כלל לא מתייחס לדעתו של הקטן בתור גורם מעכב, שכן הזכיה תיעשה לקטן גם בדעתו בין אם גילה דעתו בין אם לאו.

את הדין שזכיה זו היא מדאורייתא לומד הריטב"א מהפסוק: "נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ" - הגרלת חלקי הארץ בין השבטים נעשתה ע"י נשיאי השבטים שזיכו לכל אחד ואחד משבטם את הנחלה.

סוג זה של זיכוי מביא לגרות גמורה של הגר, ולכן כאשר יגיע לגיל מחאה, יהיה עליו למחות על כל הגרות שזיכו לו.

נשאלת השאלה על הריטב"א: אם הזיכוי אינו תלוי בדעת או בגוף הגר, איך מסיקה הגמרא מהזיכוי לקטן את העובדה של "מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה... קמ"ל הני מילי גדול דטעים טעם איסורא, אבל קטן זכות הוא לו" - הרי יכולנו לזכות לו גם אם לא היתה זו זכות גמורה בשבילו.

אלא צריך לומר לשיטת הריטב"א שלמרות שאין הקטן צריך לגלות דעתו ע"מ לקבל את הזכות, זו צריכה להיות זכות עבורו, ואם טעם טעם איסורא מחדש לנו רב הונא שלא נגייר אותו. מכיוון שיש לנו חזקה שלא תהיה זו זכות עבורו, (במקרה שלא גילה אותה).

ח. סיכום השיטות בחלק ב

אם כן הבחנו בשיטה אחת של זיכוי דרבנן, ובשלוש אפשרויות של זיכוי דאורייתא, כיצד ניתן לזכות לגר:

א. זיכוי דרבנן:

(תוס' ד"ה קטן) ע"י שליחות ("אתי לידי שליחות", גרותו וידו באין כאחד") ועקירת דבר מן התורה בקום עשה, ע"מ להתיר לגר דברים דאורייתא.

ב. זיכוי דאורייתא:

תוס' בסנהדרין (ד"ה מטבילין): גרות בגופו על דעת ב"ד - ע"י התמצעות ב"ד בקבלת הגרות עקב כך שעבור גופו, זו זכות גמורה. המחאה - חוסר הרצון להשלים את התהליך ע"י קבלת מצוות.

תוס' בכתובות (ד"ה קטן): גרות בגופו ובדעתו - מתוך דעת בי"ד בעקבות כך שזו זכות גמורה.

המחאה - מחאה על הגרות שנעשתה לו בעבר.

ריטב"א: גרות לא מדין שליחות של בי"ד, אלא בי"ד זוכין בשבילו, שזוהי זכות, שעדיין לא טעם טעם חטא, ובזכות כזו בי"ד מזכים אפילו שלא מדין שליחות.

צורות הזכיה שהוצגו לעיל פותרות את בעית הזכיה בדרכים שונות. אולם שיטות אלו או מייחסות חשיבות משנית לענין הבאת הגר, או רואות בהבאה ענין חשוב כשלעצמו למהלך הגרות, אולם מנתקות אותו ממעשה הזכיה של הגרות. ולכן על פיהם, כאשר המשנה מדברת על גר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, מדובר בגילוי דעת אוטומטי מצד הבנים שנח להם במה שאביהם עושה שמגייר אותם ומתוך כך המשנה ורב הונא חולקים בענין גילוי הדעת הנדרש ע"מ לאפשר את הזכיה. לדעת רב הונא מספיק שיקול הדעת של בי"ד ולפי המשנה חייבים שיהיה גילוי דעת מוצק ע"י כך שיתגייר עם אביו, ואז יתבטל רצונו לרצונם, או יראה בגיור זכות גמורה, "דניחא להו במאי דעביד אבוהון" או יגלה דעתו בעצמו.

ט. שיטת רש"י

בחלק הקודם שעסק בענין הבאת הגר, ראינו שיטות שונות המסבירות את דברי רש"י: "שאיין לו אב ואמו מביאתו להתגייר". הרשב"א, לדוגמא, התייחס לדבריו של רש"י בתור ענין של הדרכה, או לשיטת הריטב"א, ענין משני לעצם הגיור, העוסק בהחלטה האם לגייר.

אולם מהמשך דבריו של רש"י נראה כי דבריו מכוונים אף למעשה הזיכוי עצמו.

רש"י בהמשך: על דעת בי"ד: שלושה יהו בטבילתו כדין כל טבילת גר, שצריכים ג' והן נעשים לו אב והרי הוא גר על ידיהן ומגעו ביין כשר".

הפירושים הקודמים לדבריו של רש"י, לא הבחינו בין הבאת אב להבאת אם, וזאת למרות שנראה בדברי רש"י שכוונתו היא להקנות להבאת האב תוקף מיוחד שאין לאם או לבי"ד.

מתוך המשפט: "שבי"ד נעשין לו כאב" ניתן להבין כי האב, לענין גיור קטן הינו משהו קריטי ויחודי לגבי סוג זה של גיור.

א"כ ניתן להבין את דברי רש"י כך: "בי"ד נעשין לו כאב" - גדר הגיור.

"הרי הוא גר על ידיהן ומגעו ביין כשר" - תיאור הגרות, ולא דוקא הדינים הינוכעים ממנה (סוג מסויים של גרות מחודשת).

בניגוד לדעות הקודמות שהתייחסו למעשה העיקרי של הגרות בתור זכיה בגוף או בדעת מדין שליחות (תוס'), או שלא מדין שליחות (ריטב"א), הרי שבהבנה הפשוטה אפשר להגיד שמעשה בי"ד לגר הקטן אינו זכיה, אלא "להיעשות אבא" - כלומר למלא את חסרונו של האבא, שאלמלא אביו מת ואמו הביאתו, מעשה הגרות היה הרבה יותר פשוט.

אולם במקרה זה אביו של הגר הקטן, אשר לו נתנה היכולת המיוחדת להקנות את הגרות לבנו בעוד הוא קטן, איננו.

את הדבר הזה גילתה לנו הסוגיא, החל בדברי רב הונא: "גר קטן מטבילין אותו על דעת בי"ד" - דוקא על דעת בי"ד, ולא דרכם. תפקיד בי"ד אינו עמידה בין האדם לקב"ה, והחלת הגרות דוקא על האנשים המתאימים. תפקידם הוא להחיל גרות בעצמם מדעתם, ע"י כך שהם נעשים כאב - דבר שהוא מקושר לגר הקטן בצורה האמיתית ביותר, ולא מצד הגילוי הנכון של הדעת שלכאורה נתון דוקא לאב, אלא בי"ד כמו אומרים לגר הקטן: "אנו נהיה אבא שלך".

י. פסיקת הבית יוסף

מדברי הב"י בשו"ע יו"ד רסח, ז ניכר כי הוא הולך אחר הפשט ברש"י:

עובד כוכבים קטן אם יש לו אב יכול לגייר (אותו), ואם אין לו אב וכא להתגייר, או אמו מביאתו להתגייר בי"ד מגיירין אותו שזכות הוא לו... בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו בי"ד יכול למחות משיגדיל...

השו"ע מבדיל בין מצב שאמו מביאתו, לכשאביו מביאו, שאפילו אם בא להתגייר לבד, אין בכך שוני מאמו מביאתו, מפני שבשניהם, (למרות השוני שבגילוי הרצון שביניהם) אין את האב המביא את בנו לגיור.

אם כן, ע"פ רש"י גמרא זו מלמדת אותנו סוג חדש של גיור הנקרא "גיור קטן", שהוא אינו גיור רגיל אשר קיימים בו מספר חסרונות, אלא בעל מאפיינים משל עצמו, הינוכעים ממהותו של הקטן.

עשיית בי"ד כאב אינה דרך חלופית לגילוי דעת, ולזכיה מדין שליחות, אלא שלב עצמאי בתהליך הגיור המיוחד של גר קטן.

